

Людмила Калініна — доктор педагогічних наук, професор, сертифікований викладач Нідерландської школи в галузі Освітнього менеджменту (NSO – Nederlandse Schoolvoor Onderwijsmanagement), учений секретар Інституту педагогіки НАПН України, голова науково-методичної комісії з інформатизації закладів освіти НМР МОН України (з 2011 р.), науковий консультант Асоціації керівників шкіл України (з 1996 р.), Заслужений діяч науки і техніки України (2017 р.).
Коло наукових інтересів: теорія та методика управління освітою, теорія активних складноорганізованих систем, реформування та модернізації системи управління в сфері освіти; інформаційний та стратегічний менеджмент. Автор і співавтор понад 300 наукових праць.

e-mail: gelena@i.ua

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-0534-6089>

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-2-146-150>

УПРАВЛІННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЮ РОБОТОЮ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ РЕГІОНУ

(відгук про дисертацію Козійчук Оксани Григорівни, подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06 – теорія і методика управління освітою)

1. Ступінь актуальності обраної проблематики виконаної роботи та її зв'язок з державними галузевими програмами, пріоритетними напрямками розвитку науки й техніки.

Глобалізація та інтеграція економічних і соціокультурних процесів, демократизація і цифровізація в ракурсі розбудови української держави та реформування сфери освіти спонукають до трансформації освітньо-інформаційного простору України, упровадження нових професій, які відповідали б ринку праці.

Загальновідомо, що всі професії важливі та потрібні. Професії, як і всі явища, мають притаманні їм специфічні ознаки, з часом набувають нового змісту, окремі змінюють назви, деякі можуть оновлюватися або й зникати. На практиці існує багато проблем, пов'язаних із професією, її вибором й оволодінням. На ринку праці почасти виникають дискусійні питання, значну кількість яких спричиняє відсутність сучасного класифікатора професій. Чинний український класифікатор професій (2010 р.) є застарілим, оскільки, незважаючи на внесені щорічні правки, не диференціює такі поняття, як «професія», «кваліфікація», «професійна назва робіт», «посада»; його зміст не корелюється зі змістом Національної рамки кваліфікацій, тобто описом компетенцій відповідно до рівнів освіти. Крім того, є низка категорійно не визначених понять, як-от: «артист розмовного жанру», «Президент України», «завідувач лазні», «завідувач кафедри», «кобзар» (незрозуміло, це посади, професії чи кваліфікації). До означеної проблеми слушно привертає увагу Юлія Свириденко, перший заступник Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/klasifikator-profesiy-i-trudovi-knizhki-shcho-zminitsya-novini-ukrajini-50108728.html>).

Попри важливість назв, наявність класифікатора професій, вирішальна роль у будь-якій галузі, насамперед у царинах культури, науки та освіти, належить креативним професіоналам – інноваторам та свідомим громадянам, які є рушійною силою відродження та розквіту сильної конкурентоспроможної, розвинутої, суверенної України, створення її цифрової економіки.

Означені процеси детермінували зміну парадигми освіти на компетентнісно особистісну, зумовили розроблення *регіональної системи професійної орієнтації* на інноваційних засадах та управління нею, створення умов для професійного самовизначення учнівської молоді, успішної соціалізації та успішної життєдіяльності в соціально неоднорідному суспільстві, підготовки до вступу й навчання у закладах вищої освіти за обраною професійною спеціалізацією.

Значущість роботи посилює й те, що її виконано відповідно до зведеного плану ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України і напряму НДР «Теоретичні та методичні засади управління підготовкою фахівців з педагогіки вищої школи на основі компетентнісного підходу в межах європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу» (ДР № 0112U001593).

Зазначене переконує, що порушена дисертанткою проблема управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю на регіональному рівні є актуальною й соціально значущою.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення дисертаційної праці обґрунтовано на належному рівні. Об'єкт дослідження – організація профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю в закладах освіти – представлено на різних рівнях прескриптивного (нормативного) й дескриптивного (описового) методологічного аналізу.

На *філософському рівні* означений процес розглянуто як чинник професійної та особистісної самореалізації, життєвого успіху та соціально-економічного розвитку країни, а також у ракурсі соціального замовлення цифрового суспільства на професіонала високого ґатунку, котрий прагне навчатися впродовж життя, що відображено у філософських концепціях і законодавчо-нормативних документах про освіту.

На *загальнонауковому рівні* дисертантка визначає об'єкт власного дослідження як систему управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в закладах освіти регіону, що є методологічно виправданим. Однак зауважимо, що для кандидатського рівня не обов'язково визначати саме систему управління на регіональному рівні розгляду, достатньо визначити об'єкт на рівні розгляду процесу управління.

Дисертантка коректно сформулювала науковий апарат дослідження, дібрала й використала адекватні завданням методи наукового пошуку. Це дало змогу досягнути поставленої мети та провести класичний експеримент відповідно до розробленої програми дослідження.

Вважаємо за доцільне в цьому ракурсі вказати на потужну емпіричну базу, адже дослідження охоплено 137 закладів освіти різних типів і форм власності Київської, Чернігівської, Черкаської областей і м. Києва та 1311 респондентів (керівників – 397 осіб, 400 педагогів і 514 учнів, першокурсників різних спеціальностей фахового коледжу і учнівська молодь ПЗО). На *конкретно-науковому рівні* О. Г. Козійчук розглядає об'єкт дослідження в особистісному, діяльнісному й технологічному вимірах, об'єктивно спираючись на визначене філософське і загальнонаукове методологічне підґрунтя та результати ретроспективного аналізу розвитку профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю в закладах освіти регіону та теоретичного аналізу, що відображено у змісті дисертації. На цьому ж рівні здійснено дефініційний аналіз базових понять дослідження й теоретичний аналіз доробку з управління правильно визначеним об'єктом, що уможливило розроблення концепції управління профорієнтаційною роботою в закладах освіти регіону на засадах професійної спрямованості навчання старшокласників; обґрунтування теоретичних і експериментально підтверджених положень, значущих для побудови системи управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в закладах освіти регіону та її впровадження в практику. Предмет дослідження на поняттєвому рівні схарактеризовано в першому розділі дисертації; на рівні змісту, форм і методів управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в закладах освіти регіону – у першому і другому розділах; можливі шляхи оптимізації управління з урахуванням специфіки регіону розлого подано в третьому розділі.

На достатньому рівні схарактеризовано визначені організаційно-управлінські ресурси забезпечення професійного самовизначення учнівської молоді в закладах освіти регіону; організаційно-педагогічні умови управління профорієнтаційною роботою в регіоні (нормативно-правові, соціально-педагогічні, психолого-педагогічні) – у другому розділі; науково-методичний супровід організації профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю в закладах освіти, методичні рекомендації з оптимізації управління профорієнтаційною роботою в регіоні – у третьому розділі.

Педагогічний експеримент із перевірки ефективності впровадження системи управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в закладах освіти регіону на основі змодельованої структурно-функціональної моделі був здійснений у чотири етапи і тривав упродовж 2014–2019 років, у його процесі виявлено позитивну динаміку розвитку готовності учнівської молоді до професійного самовизначення в закладах освіти регіону (підрозділ 2.4 дисертації та додаток П). Обираючи методики, О. Г. Козійчук визначає обсяг респондентів для кожного з етапів педагогічного експерименту, аргументує зміну емпіричних даних на початку і наприкінці проведення експерименту на основі структурованих даних, які вміщено у додатках. Описуючи процедуру проведення експерименту, здобувачка деталізує його мету й завдання, подає розгорнуту програму. У дисертації належним чином оцінено точність і достовірність одержаних емпіричних даних, характеристик і параметрів визначеного об'єкта цього управління, здійснено їх зіставлення з теоретичними викладками, що підтверджує достовірність експериментальної частини дослідження.

Теоретичний та експериментально-дослідний матеріал відповідає проблематиці дослідження, його об'єкту, предмету, меті, та дає змогу належним чином висвітлити перебіг виконання завдань дослідно-експериментальної роботи й узагальнити результати експерименту та дослідження загалом.

Забезпеченню достатнього рівня обґрунтованості висновків дисертації сприяли обраний класичний експеримент і методики дослідження на репрезентативній вибірці респондентів – учнівської молоді, педагогів і керівників на ФЕЕ – учнівської молоді (КГ(97) і УГ (93)), педагогів (КГ (210) і ЕГ (190)) і керівників (КГ (202) і ЕГ (195)); об'єктивність критеріїв готовності учнівської молоді до професійного самовизначення та критеріїв сформованої готовності до управління профорієнтаційною роботою і професійним вибором, узагальнення надто великого масиву експериментальних даних, переважно в кількісному вимірі на основі використання методів математичної статистики та якісному їх описові.

Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується також критичним аналізом даних у педагогічних джерелах, статистичних даних Міністерства освіти і науки України та інших нормативних документах, теоретичних положень з теорії і методики управління закладами загальної середньої освіти (ЗЗСО) і професійною освітою.

3. Новизна та достовірність одержаних наукових результатів.

Дисертанткою одержано такі наукові результати: теоретично обґрунтовано систему управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в закладах освіти регіону, що включає цільовий, організаційний, змістовий і результативний компоненти; визначено організаційно-управлінські ресурси забезпечення професійного самовизначення учнівської молоді в закладах освіти регіону; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови управління профорієнтаційною роботою в регіоні (нормативно-правові, соціально-педагогічні, психолого-педагогічні); розроблено науково-методичний супровід організації профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю в закладах освіти; удосконалено: теоретичні та методичні засади управління профорієнтаційною роботою в закладах освіти; організацію профільного навчання як напрям професійної орієнтації учнівської молоді в закладах освіти; подальшого розвитку набули: проєктна освітня технологія для учнівської молоді; організаційне навчання педагогів.

Здійснюючи експериментальну перевірку змодельованої системи управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в закладах освіти регіону, здобувачка описує проміжні й кінцеві результати дослідження, застосовуючи загальноприйняті методи, та

експериментально доводить динаміку змін у готовності учнівської молоді до професійного самовизначення.

4. Практичне значення результатів дослідження.

Дисертаційна робота О. Г. Козійчук, безперечно, має вагоме практичне значення, сутність якого полягає в розробленні структурно-функціональної моделі системи управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в діяльності закладів освіти на засадах освітнього менеджменту; у розробленні науково-методичного матеріалу до тренінгу «Організаційне навчання в корпоративній культурі закладу освіти», у реалізації професійно спрямованого навчального матеріалу програми курсу «Економіка та менеджмент – мої професійні орієнтири»; підготовлених методичних рекомендацій з організації та здійснення управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в закладах освіти регіону, плану заходів із розвитку позашкільної освіти, що інтегровані до шкільного і позашкільного освітнього середовища.

Авторські матеріали дослідження можуть бути застосовані в практичній діяльності керівників закладів освіти, під час підвищення кваліфікації керівників і педагогічних працівників закладів освіти, у процесі магістерської підготовки керівників освітніх установ у закладах післядипломної педагогічної та вищої освіти, а також у діяльності навчально-методичних центрів із профорієнтаційної роботи.

Отримані результати дають змогу стверджувати, що мета дослідження досягнута, усі завдання розв'язано, і вони можуть бути базою для модернізації управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в ЗЗСО.

На основі докладного ознайомлення з дисертацією закономірно випливає висновок, що це справді цілісне та завершене дослідження, яке має і наукову новизну, і безсумнівне практичне значення для впровадження в практику ЗЗСО.

5. Повнота викладу основних результатів дослідження в наукових фахових виданнях.

Результати дослідження відображено в 15 працях, зокрема, у 9 статтях у фахових журналах і збірниках наукових праць, 1 статті у вітчизняному виданні, що включене до наукометричної бази даних, в тезах 3 доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій, 2 статтях в інших виданнях.

Результати аналізу опублікованих у фахових виданнях України статей та інших матеріалів дають змогу стверджувати про достатній рівень повноти викладу в працях висунутих здобувачкою наукових положень, зроблених висновків і рекомендацій. Достатнім є й ступінь висвітлення результатів дослідження на наукових конференціях.

6. Відповідність структури та змісту дисертації вимогам щодо кандидатських дисертацій.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел, 14 додатків. Структура дисертації зумовлена її змістом, що відповідає меті та основним завданням дослідження й відображає перебіг їх виконання, а також вимогам до кандидатських дисертацій.

Зміст автореферату відображає текст дисертації, відповідає шифру спеціальності, за якою роботу подано до захисту.

Структура та зміст дисертації О. Г. Козійчук відповідають визначеному науковому апарату дослідження, дають можливість послідовно розглянути сформульовані наукові завдання, виявлені дисертанткою проблеми під час вивчення та аналізу стану управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в закладах регіону та на їх основі запропонувати педагогічно доцільні шляхи їх розв'язання та оптимізації, розробити рекомендації для підвищення ефективності управління, а також одержати нові наукові та практичні результати.

Серед переваг дисертації відзначимо збалансованість тематики трьох її розділів. Це надає дисертації цілісності й завершеності.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи дослідження Оксани Григорівни Козійчук, вважаємо за необхідне визначити окремі зауваження, які мають дискусійний характер, та висловити окремі побажання:

1. У вступі дисертації та на першій сторінці автореферату заявлено, що розроблення теоретичних і методичних засад управління профорієнтаційною роботою в освітньому закладі базується на концептуальних ідеях підготовки учнівської молоді до свідомого вибору професії, презентованих у всесвітніх доповідях ЮНЕСКО – «До суспільства знань» (2005 р.), «Переосмислюючи освіту: Освіта як всезагальне благо?» (2015 р.), Рекомендаціях Комісії Європейського Парламенту і Ради ЄС щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2018 р.), тобто й на європейських ідеях та положеннях.

Однак у дисертації не йдеться про концептуальні положення та норми Міжнародного класифікатора професій (International Standard Classification of Occupations, ISCO), ISCO-08, проекту ISCO-10, формування європейської класифікації навичок/компетенцій, кваліфікацій і професій ESCO (European Skills/Competences, Qualifications and Occupations). Для України та її громадян ці питання є вельми важливими, оскільки на сьогодні послуговуються застарілим класифікатором професій, тисячі з яких втратили актуальність у цифровому суспільстві за останні роки, з'явилися нові професії (URL: <https://www.kadrovik01.com.ua/news/4743-klasifikator-profesy-zazna-kardinalnih-zmn-chi-polegshitsya-jittya-kadrovikv>). Цей вибірковий підхід знаходить підтвердження і в списку використаних джерел, оскільки подано лише 7 англійських джерел із 383 найменувань.

2. Підрозділ 1.1 «Ретроспективний аналіз розвитку професійної роботи з учнівською молоддю в педагогічній теорії та практиці» надто стисло й фрагментарно висвітлює витoki і науковий здобуток зарубіжних і вітчизняних учених, етапи розвитку профорієнтаційної роботи в закладах освіти. Однак хронологічні межі для здійснення ретроспективного аналізу, визначені дисертанткою з кінця XIX ст. до сьогодення, мабуть, детермінують докладну характеристику розвитку профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю як за радянської системи освіти, так і в національній системі освіти (обсяг 15,5 сторінок).

3. Підрозділ 1.2 «Теоретичні аспекти управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в закладах освіти регіону» надто переобтяжений термінологічним аналізом усталених не лише у виробничому менеджменті, кібернетиці, соціальному менеджменті, а й у теорії і методиці управління освітою таких понять, як «управління» і «менеджмент», їх співвідношенням з моменту їх введення в науковий обіг Анрі Файолем і Фредеріком Тейлором, а також характеристикою управлінських категорій «державне управління», види і форми управління. На нашу думку, ці поняття не потребують такого розлого подання без уточнення об'єкта управління. У цьому ж підрозділі подано докладний розгляд функцій управління та їх склад без уточнення об'єкта управління, а також детальну характеристику усталених понять «учнівська молодь», «регіон», «регіональна система», що призвело до збільшення обсягу (28 с.).

4. Авторську інтерпретацію поняття «управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в закладах освіти регіону» визначено через цілеспрямований вплив... на структурну організацію об'єкта..., але без пояснення суті останнього (с.70 дисертації та с. 8 автореферату).

5. До позицій наукової новизни варто віднести авторське визначення поняття «система управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю а навчальних закладах регіону» та встановлення спільного й відмінного зі змістом поняття «процес управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в навчальних закладах регіону».

6. У структурно-функціональній моделі системи управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в закладах освіти регіону (підрозділ 2.1 дисертації та рис. 1 на сторінці 10 автореферату) наочно не простежується ієрархічна управлінська вертикаль на рівні регіону, предметом діяльності яких є саме управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в навчальних закладах регіону.

Бажано було б графічно відобразити не лише прямі інформаційно-комунікаційні зв'язки (ІКЗ), а всі види зв'язків між компонентами та елементами, тобто зворотні горизонтальні та вертикальні ІКЗ, а також субординаційні.

7. Мета й результат, подані в структурно-функціональній моделі системи управління ... потребують уточнення та узгодження, оскільки підвищення якості управління профорієнтаційною роботою в закладах освіти, напевно, включає не лише позитивну динаміку готовності учнівської молоді до професійного самовизначення в закладах освіти регіону.

8. На сторінках 13 і 16 автореферату двічі подано недоречний висновок «Отже, найбільший сумнів викликає саме впровадження системи, що підтверджує її новизну і потенціал оптимізації управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в умовах регіону».

9. На сторінці 9 під час аналізу I розділу дисертації та на сторінці 15 автореферату, зокрема у висновках, подано одні й ті самі дані констатувального етапу експерименту щодо чинників вибору професії, незважаючи на наявність значного масиву достовірних даних із різних аспектів управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в закладах регіону.

10. Концепція управління профорієнтаційною роботою в закладах освіти регіону становить науковий інтерес, має логічну структуру та обґрунтування, що розміщена в додатку Р, не включена до результатів дослідження.

11. На жаль, у тексті трапляються граматичні та стилістичні огріхи. Наприклад, на сторінці 13 автореферату та на сторінці 164 дисертації зазначено, що у формуванні готовності до управління профорієнтаційною роботою в ЗО, рівень розвитку професійної компетентності керівників зріз на 9,86 %, у педагогічних працівників на 7,69 %, у той же час, як у КГ суттєвих змін не зафіксовано», а в дисертації на сторінці 163 у табл. 2.11 наведено узагальнені показники динаміки готовності управлінської ланки та педагогів до управління профорієнтаційною роботою за показниками високого рівня ЕГ за розробленими критеріями (%) і ці ж самі дані.

Проте висловлені зауваження не применшують і не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного цілісного експериментального дослідження О. Г. Козійчук, деякі з них мають дискусійний характер.

8. Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам Порядку присудження наукових ступенів.

Рецензована робота Оксани Григорівни Козійчук «*Управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в навчальних закладах регіону*» є самостійною, завершеною науковою працею, що виконана дисертанткою особисто у вигляді спеціально підготовленого рукопису, містить наукові положення та висновки, які сукупно розв'язують конкретну наукову задачу та які можна кваліфікувати як вагомий внесок у розвиток теорії і методики управління освітою.

Рецензована робота Оксани Григорівни Козійчук «*Управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в навчальних закладах регіону*» є самостійно виконаним і завершеним авторським науковим дослідженням, теоретичні та експериментальні результати якого сукупно розв'язують важливу педагогічну проблему теорії і методики управління освітою.

Дисертація відповідає вимогам пп. 9, 11–13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015 та №567 від 27.07.2016), що дає підставу для присудження Козійчук Оксани Григорівни наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.06 – теорія і методика управління освіти.